

Archeologisch bureauonderzoek

Schijndel Wijbosch

ArcheoLogic rapport AL147

ArcheoLogic

the missing link

ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK SCHIJNDEL WIJBOSCH

i.o.v.: Novaform Vastgoedontwikkelaars

ArcheoLogic Rapport **AL147**
ArcheoLogic Project **1273**
Versie 1.4
Datum 22-3-2010
Contactpersoon J. Bos

ArcheoLogic
Pelmolenaar 12-14
3447 GW Woerden

Telefoon + 31 (0)348 – 437788
Fax + 31 (0)348 – 437789
e-mail j.bos@archeologic.nl

Actie	Versie	Actor	Datum
	0.1	L. Janssen	13-1-2010
Controle kwaliteit		A. van Dijk	15-1-2010
	1.0 concept	L. Janssen	15-1-2010
Opmerkingen OG		P. van den Heuvel	18-1-2010
	1.1	L. Janssen	18-1-2010
Opmerkingen BO		R. Genabeek R. Vogel	19-2-2010
	1.2	L. Radix L. Janssen	17-3-2010
	1.3	G.Busé	18-3-2010
	1.4	G.Busé	22-3-2010
Akkoord OG			
	1.3		
Akkoord BO			
	2.0 definitief		

© 2010 Novaform Vastgoedontwikkelaars & ArcheoLogic. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Novaform Vastgoedontwikkelaars en ArcheoLogic.

1 Samenvatting

In opdracht van Novaform Vastgoedontwikkelaars heeft ArcheoLogic een archeologisch bureauonderzoek voor het plangebied Wijbosch te Schijndel (gemeente Schijndel) uitgevoerd.

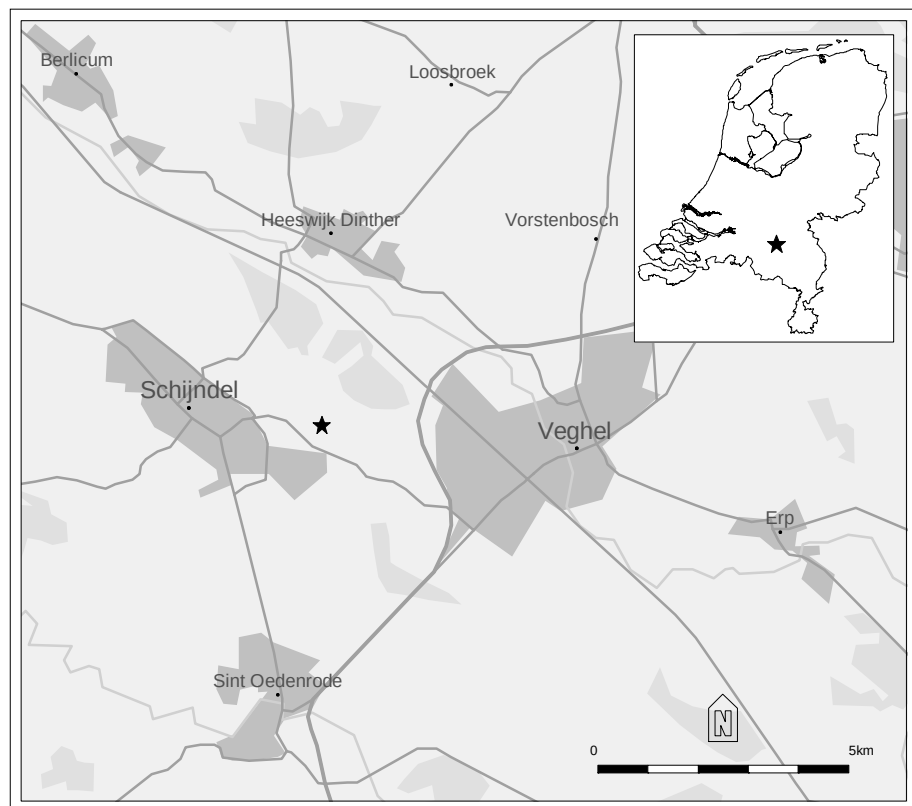
Uit onderhavig document blijkt dat op basis van landschappelijke gegevens het plangebied gelegen is in een zone op de rand van hooggelegen gronden met esdekken en lager gelegen verspoelde zandgronden. Daar het gebied in een zone met een middelhoge verwachting lijkt te liggen is er een kans op het aantreffen archeologische sporen uit de periodes Prehistorie tot en met de Middeleeuwen. Deze verwachting is gebaseerd op de ligging van het plangebied op de rand van natte broekgebieden en dekzandwelvingen van kalklozen zandgronden en essen. Deze verwachting wordt ondersteund door de Archeologische Waardenkaart Schijndel. Op grond van deze resultaten adviseert ArcheoLogic een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een booronderzoek.

Inhoud

1	Samenvatting	3
2	Inleiding	5
3	Methode	6
4	Resultaten	8
4.1	Topografie	8
4.2	Landschapsontwikkeling	8
4.3	Archeologie	16
4.3.1	Waarden en verwachtingen	16
4.4	Bestaande bebouwing en geplande nieuwbouw	20
4.5	Archeologische verwachting	20
5	Conclusie & advies	21
6	Bronnen en literatuur	22
7	Bijlage: tabel archeologische periodes	23
	COLOFON	23

2 Inleiding

In opdracht van Novaform Vastgoedontwikkelaars heeft ArcheoLogic een bureauonderzoek voor het plangebied Wijbosch te Schijndel (gemeente Schijndel) uitgevoerd. Initiatiefnemer is voornemens hier een 70-tal woningen en eventueel een waterretentiebekken te realiseren. Het plangebied ligt ten oosten van de kern Wijbosch in de gemeente Schijndel, tussen de Monseigneur van der Venstraat, de Veghelsedijk en Broekkant en beslaat een oppervlakte van circa 38.500 m². Het bureauonderzoek heeft als doel om een inschatting te geven van de mogelijk in het plangebied te verwachten archeologische waarden en de mate waarin deze bedreigd zullen worden door de toekomstige bouwwerkzaamheden. Op basis van het archeologische verwachtingsmodel van het bureauonderzoek wordt een advies uitgebracht met betrekking tot de aard en noodzaak van eventueel archeologisch onderzoek.

Figuur 1: Locatie plangebied Wijbosch

3

Methode

Doel van dit document is het formuleren van een specifieke archeologische verwachting, waaruit een advies voortvloeit over de noodzaak en aard van eventuele vervolgstappen. Om tot een dergelijke archeologische verwachting van aan te treffen vindplaatsstypen of vondsten te komen, zijn archeologische, landschappelijke en historische bronnen geraadpleegd. Voor het bureauonderzoek is het van belang om onderscheid te maken tussen de termen plangebied en onderzoeksgebied. Het plangebied Wijbosch is het gebied waarin bodemingrepen zijn voorzien. Het onderzoeksgebied is het gebied dat in het bureauonderzoek wordt onderzocht. Dit is een gebied met een straal van 500 m rondom het plangebied, voor dit gebied een verwachting wordt opgesteld aan de hand van lokale en regionale informatie en kennis over topografie, geo(morfo)logie, bodemkunde en bekende archeologische waarden en waarnemingen.

Om te komen tot een archeologische verwachting is allereerst de vroege landschapsgeschiedenis gereconstrueerd aan de hand van de *Geomorfologische kaart van Nederland* en de *Bodemkaart van Nederland*. Gegevens over het landschap geven informatie over de gebruiksmogelijkheden van dat landschap door de mens in het verleden en dus over de kansen op het aantreffen van archeologische resten.

Voor de jongere geschiedenis van het gebied is de *Topografische Militaire Kaart 1916* gebruikt. Voor de meest recente situatie is de *Topografische Kaart van Nederland* gebruikt. Op basis van de vroege en recente landschapsgeschiedenis van het gebied is een archeologische verwachting opgesteld.

Aan de hand van reeds bekende archeologische gegevens (bekende archeologische waarnemingen en vondstmeldingen, de archeologische trefkans en de aanwezige archeologische monumenten) is deze verwachting gesterkt danwel bijgesteld. De bekende archeologische gegevens zijn afkomstig van de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, de Cultuurhistorische Waardenkaarten van Noord-Brabant, de nationale database van archeologische waarnemingen en de Archeologische Monumentenkaart (AMK).

Een archeologische vondstmelding bestaat uit één of meerdere aangetroffen vondsten op een bepaalde locatie. Een archeologische waarneming bestaat uit één of meerdere vondsten, grondsporen en/of woonlagen op een bepaalde locatie. De archeologische monumenten zijn te raadplegen middels de Archeologische Monumentenkaart (AMK). Deze kaart biedt een overzicht van behoudenswaardige

archeologische terreinen waarvan een deel van rijkswege is beschermd. De archeologische trefkans is gebaseerd op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en de Cultuurhistorische Waardenkaarten (CHW) van de Noord Brabant. Het verwachtingsmodel waarop de IKAW is gebaseerd is afhankelijk van de relatie tussen bodemkundige eenheden, de grondwatertrappen in het gebied en archeologische vondsten binnen gebieden die een zelfde landschapsgenese hebben. Verder zal er ook gekeken worden naar reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek rondom het plangebied.

Op basis van het aldus verkregen verwachtingsmodel is vervolgens aangegeven welke vervolgstappen nodig zijn om deze eventueel aanwezige verwachtingen en waarden op te sporen en veilig te stellen.

4 Resultaten

4.1 TOPOGRAFIE

Het plangebied ligt ten oosten van de kern Wijbosch in de gemeente Schijndel, tussen de Monseigneur van der Venstraat, de Veghelsedijk en Broekkant. Het betreft een grotendeels onbebouwd perceel met weilanden en een enkele akker. De locaties waar mogelijk woninguitbreiding zal plaatsvinden zijn gelegen nabij reeds bestaande boerderijen (zie figuur 2).

Figuur 2: Luchtfoto plangebied Wijbosch. In rood is het plangebied aangegeven. (bron: Google maps, 2010).

4.2 LANDSCHAPSONTWIKKELING

Het landschap binnen het onderzoeksgebied behoort volgens Berendsen (2005) tot het zuidelijk zandgebied, en is gelegen in de Roerdalslenk of Centrale Slenk. Deze slenk fungeert als afwateringsbekken voor de vele riviertjes en beken in het Brabants zandgebied. De afwatering is grotendeels gericht op het noordwesten. Enkele

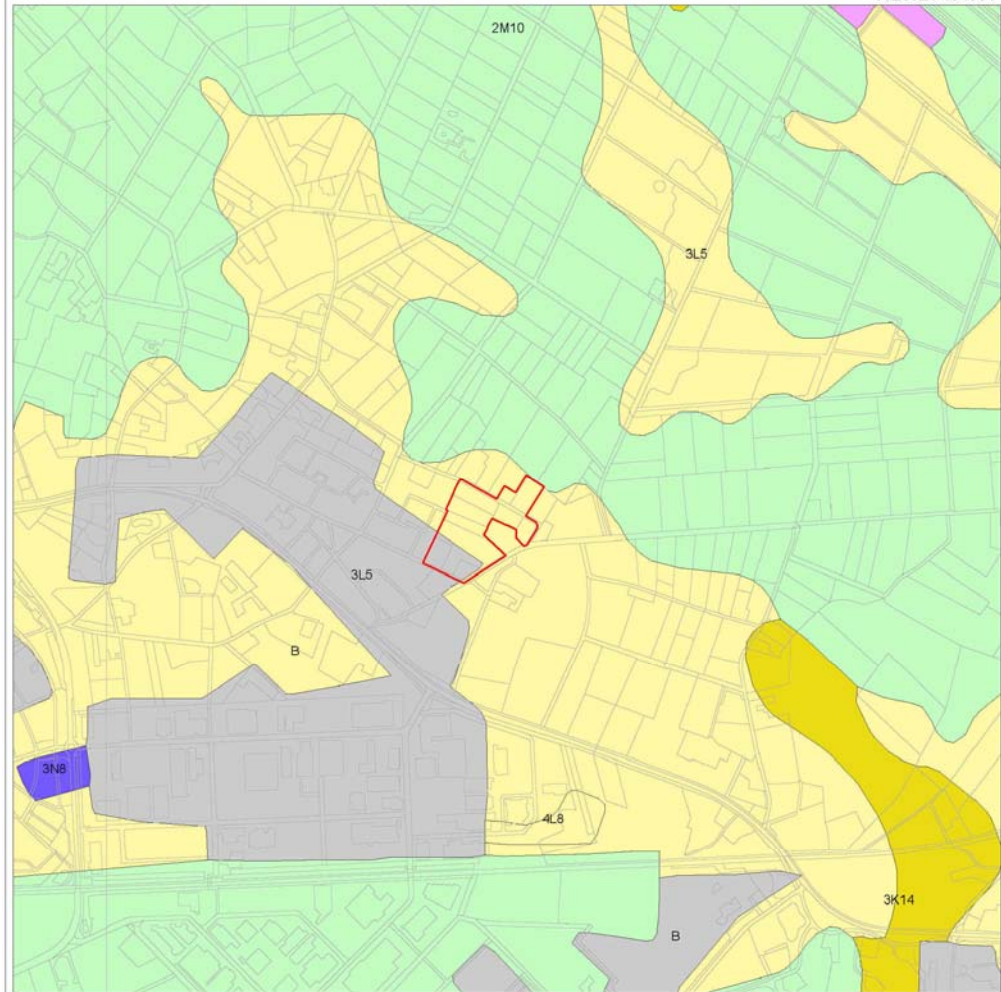
kilometers ten noorden van het plangebied ter hoogte van Dinther en Veghel loopt de rivier de Aa naar het noordwesten.

Het zuidelijk zandgebied is gevormd in het Pleistoceen in de periode voor en tijdens de laatste ijstijd (Weichselien). Tegen het einde van het Weichselien is hier op grote schaal dekzand afgezet. Op sommige plaatsen gebeurde dit in grote (zuid)west – (noord)-oost georiënteerde dekzandruggen. In het gebied van de Roerdalslenk zorgde dit in eerste instantie voor blokkering van de afwatering. Beken en rivieren verenigden zich en doorbraken lokaal dekzandgordels. Op de geomorfologische kaart in figuur 3 is zichtbaar dat het plangebied op de uiterste rand van een dekzandrug ligt (code 3L5) ligt, op de overgang naar lager gelegen verspoelde dekzanden (code 2M1) in het noordoosten. In de uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland (figuur 4) is te zien dat het plangebied al in de lagere delen ligt van de verspoelde dekzanden. Uit het AHN beeld blijkt dat het gebied niet op, maar op de rand van de dekzandrug ligt en dus op de overgang van een hoger gelegen naar een laag gelegen gebied. Op de AHN kaart is zichtbaar dat het gebied wordt doorsneden door sloten.

Schijndel Wijbosch

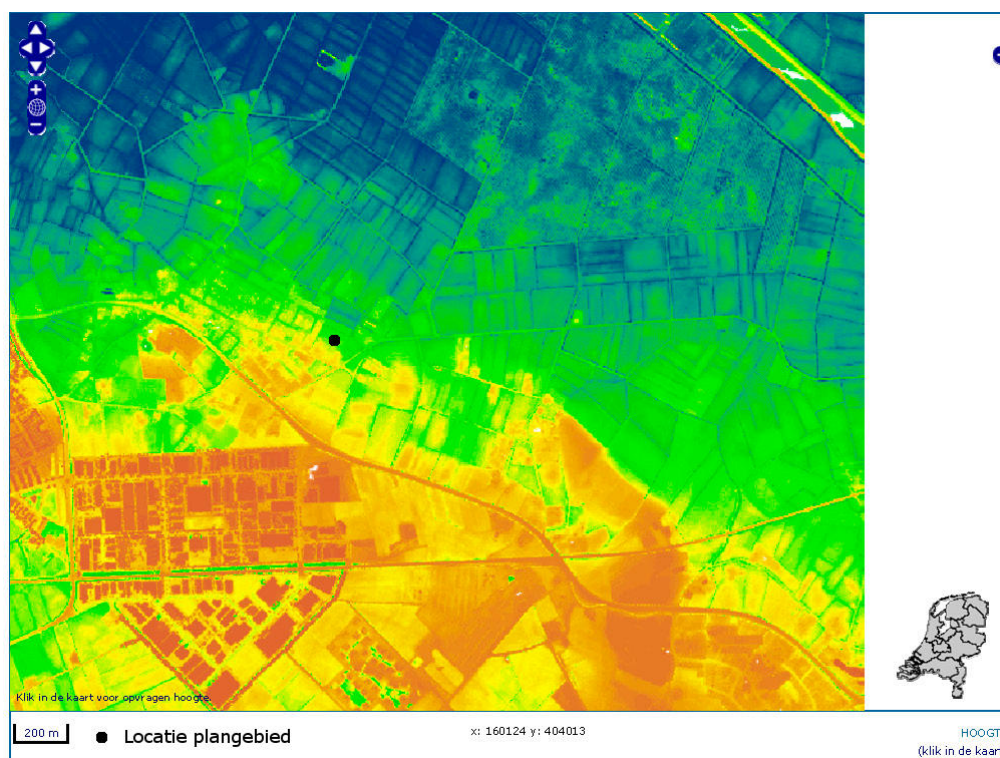
Geomorfologie

162392 / 404531

159750 / 401889

Figuur 3: Geomorfologische kaart van het onderzoeksgebied. Het plangebied is weergegeven met de rode lijn (bron: Archis2). Legenda: groen representeert een vlakte, licht geel representeert een welving, donker geel representeert een lage rug / heuvel, blauw representeert een laagte, grijs representeert bebouwing en roze representeert een plateau-achtige vorm.

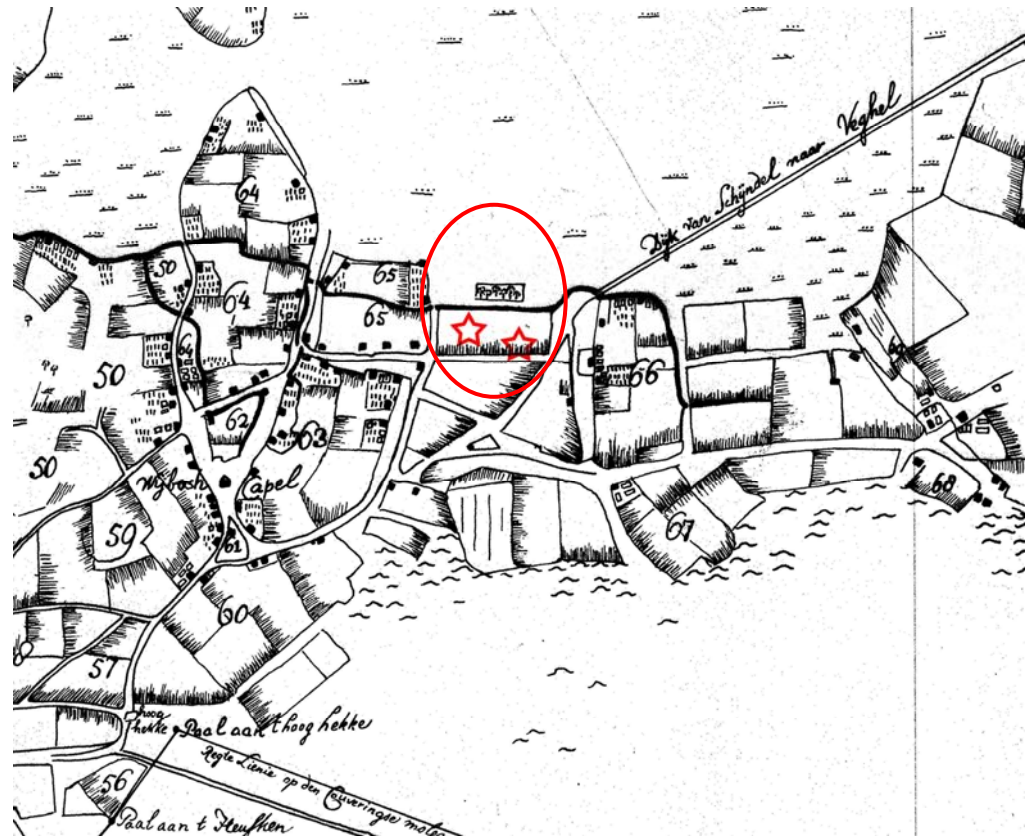
Figuur 4: Uitsnede uit het Actueel Hoogtebestand Nederland. Het plangebied is aangeduid met een punt. (Bron: www.ahn.nl).

De originele begroeiing van het dekzandgebied bestaat uit bos. Tijdens de Middeleeuwen verdwenen de bossen gaandeweg door agrarische activiteiten. Daardoor ontstond een open heidelandschap, dat voor het grootste deel is herontgonnen voor landbouw of beplant met bos.¹

Het plangebied kan met betrekking tot de geomorfologie worden verdeeld in twee verschillende gebieden. Zoals zichtbaar op de tiendkaart uit 1757 (figuur 5) en de kaart van Hendrik Verhees uit de 18^e eeuw (figuur 6) is het noordelijke deel van het plangebied aangeduid als een nat / weidegebied en is het zuidelijk deel in gebruik als akkerland. Op de begroeide dekzandruggen in het zuidelijk deel van het plangebied ontwikkelden zich podzolbodems. In de lager gelegen en nattere beekdalen in het noordelijk deel van het plangebied ontstonden beek-, goor- en broekeerdgronden. De dekzandgebieden worden reeds vanaf de late prehistorie gebruikt voor landbouw. Kenmerkend voor de zandgebieden zijn de essen, of esdekken, die vooral tijdens de Middeleeuwen ontstonden op de dekzandruggen door plaggenbemesting (in het zuidelijk deel van het plangebied). De lager gelegen beekdalen (in het noordelijk deel van het plangebied) waren veelal in gebruik als weidegronden. In figuur 7 is de ligging van het plangebied weergegeven op de bodemkaart. Het plangebied ligt tegen de rand van een es in een zone met laarpodzolen die gekenmerkt worden door een dunne ophogingslaag door landbouwactiviteiten. Laarpodzolen zijn natter en minder intensief gebruikt als landbouwgrond dan de klassieke eerdgronden in het

¹ Berendsen 2005.

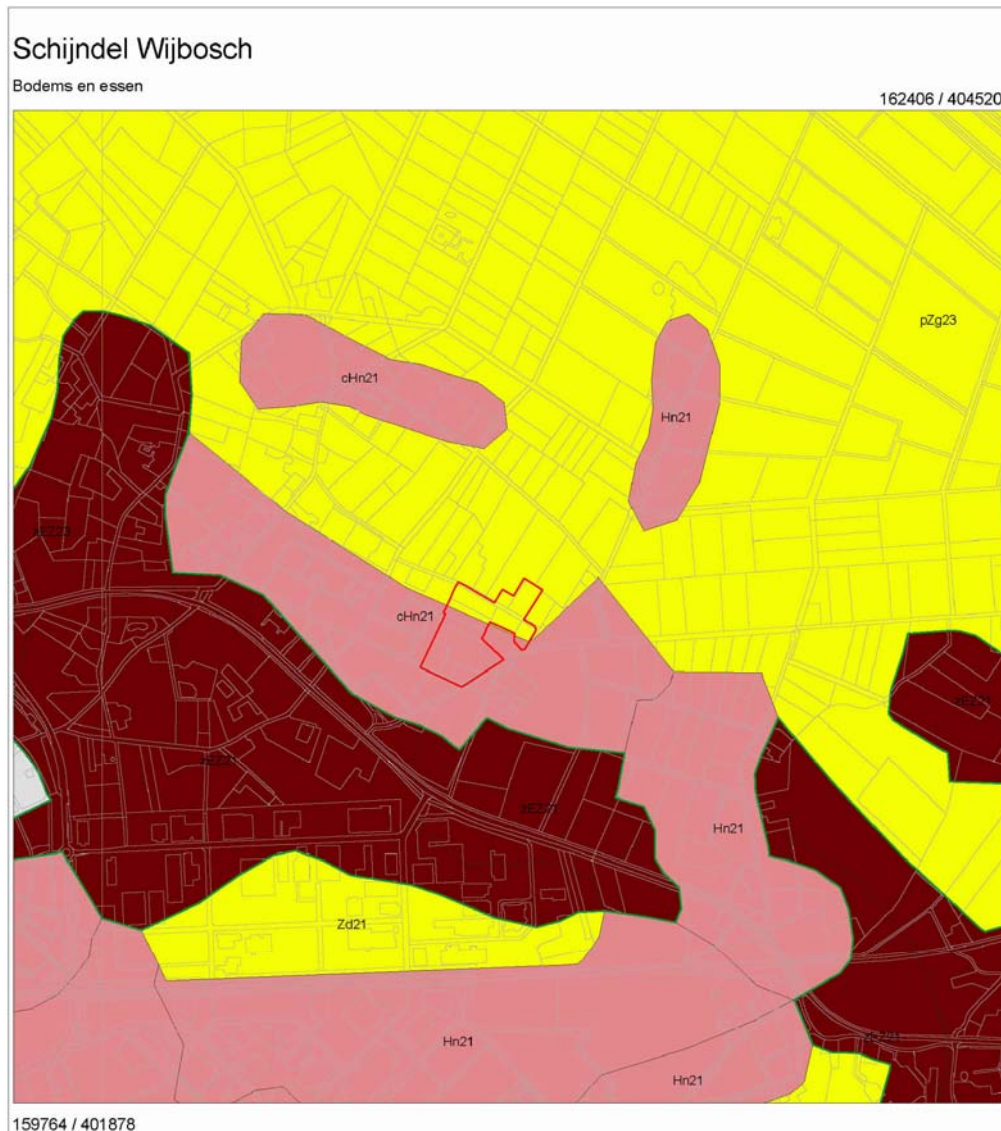
gebied met een esdek ten zuiden van het gebied. Uit de kadasterkaart van 1811-1832 (figuur 8) blijkt dat het plangebied onbebouwd is. De percelen kennen in deze periode een agrarisch gebruik. Op de Kadasterkaart uit 1832 Topografische Militaire Kaart van 1916 is de regio waarin het plangebied ligt aangeduid als bouwgrond en een perceel als schaarbos gelegen tussen heidevelden in het zuiden en broekgronden in het noorden (zie figuur 9).

Figuur 5: Uitsnede uit de tiendkaart uit 1757. Het plangebied is globaal aangegeven met de omcirkeling.

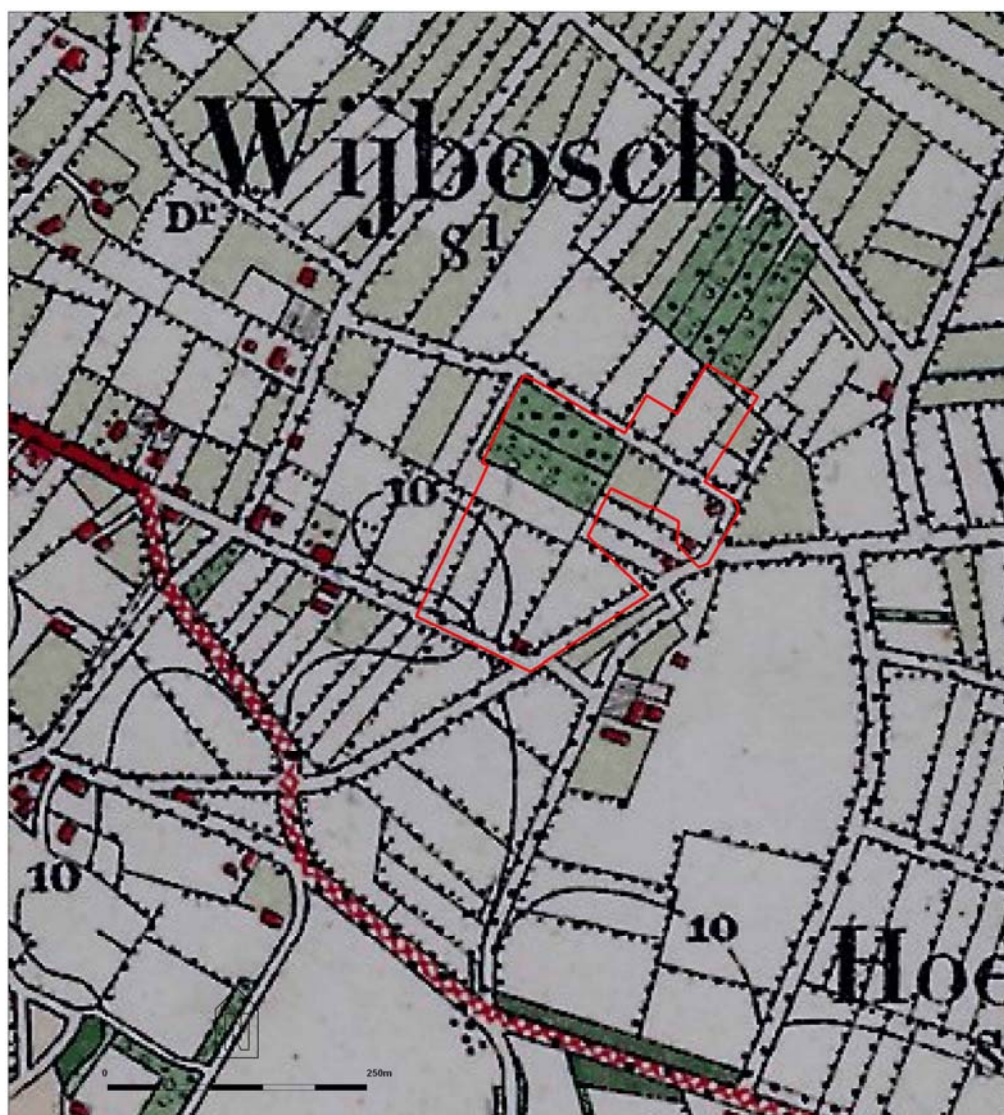
Figuur 6: Uitsnede uit de kaart van Hendrik Verhees uit de 18^e eeuw. Het plangebied is bij benadering weergegeven met de omcirkeling.

Figuur 7: Bodemkaart van het onderzoeksgebied. Het plangebied is weergegeven met de rode lijn (bron: Archis2). Legenda: geel representeert een klakloze zandgrond, roze representeert een podzolgrond en bruin representeert een dikke eerdgrond.

Figuur 8: Uitsnede van de kadasterkaart van Nederland uit 1811-1832. Het plangebied is bij benadering weergegeven met de ster (bron: www.watwaswaar.nl).

Figuur 9: Uitsnede van de Topografische en Militaire Kaart van Nederland 1916. Het plangebied is bij benadering weergegeven in rood (bron: www.watwaswaar.nl)

Samenvattend kan aan de hand van de landschapsontwikkeling het volgende worden gezegd: Het plangebied is gelegen aan de uiterste rand van een dekzandrug op de overgang tussen een hoog gelegen es en lage kalkloze verspoelde zandgronden. Op basis van de bodemkaart en geomorfologische kaart zou gesteld kunnen worden dat de archeologische verwachting hierdoor middelhoog is, immers het plangebied lijkt dusdanig hoog te liggen dat bewoning mogelijk moet zijn geweest.

4.3 ARCHEOLOGIE

4.3.1

WAARDEN EN VERWACHTINGEN

Binnen het plangebied zijn geen waarnemingen geregistreerd in Archis2. Binnen een onderzoeksgebied (500 m rondom het plangebied) zijn geen archeologische monumenten, vondstmeldingen of onderzoeksmeldingen geregistreerd. Wel zijn

binnen deze straal twee archeologische waarnemingen geregistreerd. Het betreft een waarneming afkomstig van een archief uit 2001 van de plaatsbepaling van een Hoeve de Locht aan de hand van de 18^e eeuwse tiendekaart en een waarneming uit 2002 van diverse artefacten daterend uit de Nieuwe Tijd (vanaf 1500) tot de 20ste eeuw². Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) is het plangebied gelegen in een zone met een lage indicatieve archeologische waarde (zie figuur 10). Volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Brabant kent het gebied een lage archeologische verwachtingswaarde. Binnen het onderzoeksgebied zijn geen archeologische monumententerreinen aangewezen. Op de archeologische waardenkaart Schijndel en de Archeologische Kaart Schijndel³ (figuur 11 & figuur 12) is te zien dat het plangebied in een gebied met een middelhoge archeologische waarde ligt en dat er in de nabije omgeving van het plangebied vondsten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd zijn gedaan. Verder is op de Archeologische kaart Schijndel nog zichtbaar dat in de nabije omgeving van het plangebied oude gebouwen uit 1757 stonden die nu weg zijn.

Blijkens de Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Brabant ligt het onderhavige plangebied in een historisch-geografisch vlak (Wijboschbroek) van hoge waarde bestaand uit natte broekgronden. Het betreffende gebied Wijboschbroek is ontwikkeld in de eerste helft van de 19^e eeuw tot weide- en hooilanden. Na 1850 is het gehele gebied verkaveld en omgevormd tot bos met houthakcultuur. In het beekdal is in de 20ste eeuw het bos omgevormd tot een opgaand bos. De oude structuur van greppels en sloten (ofwel percelering) is bewaard gebleven⁴.

Binnen het onderzoeksgebied zijn geen archeologische monumententerreinen bekend.

² Waarneming 401.424. ARCHISII en Waarneming 401.492.ARCHISII

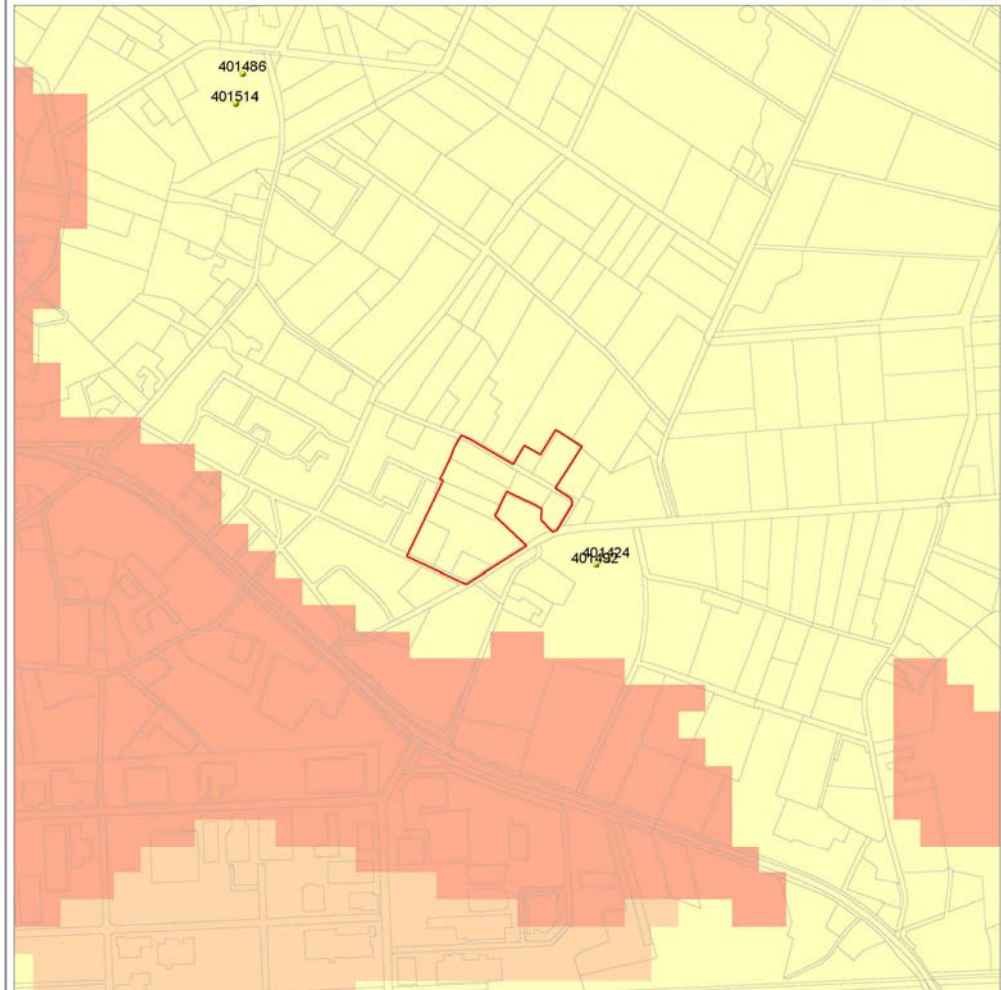
³ Deze kaarten zijn verkregen via de Heemkundekring Schijndel

⁴ CHW-code: V151 Bron: CHW NordBrabant

Schijndel Wijbosch

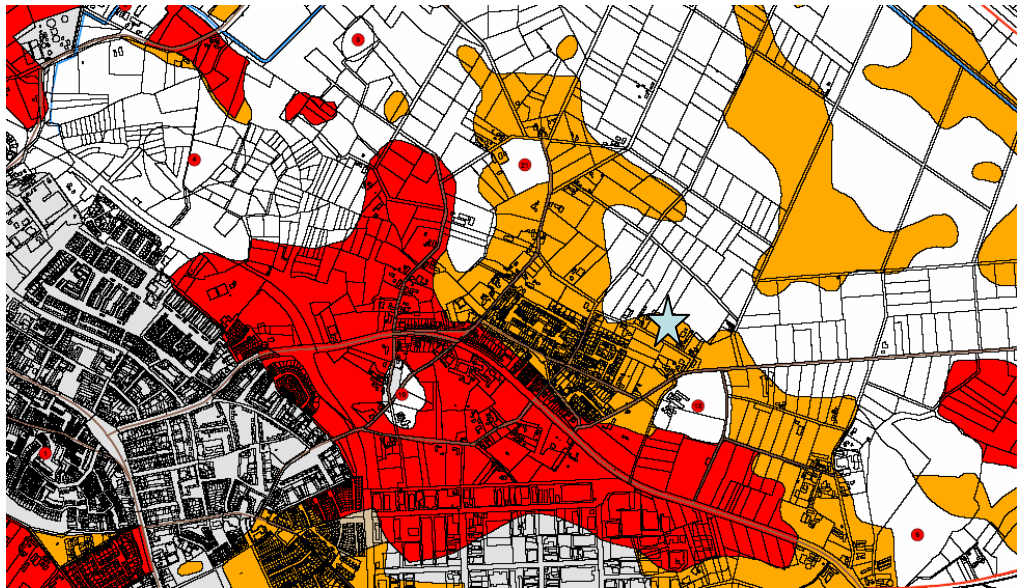
IKAW, AMK en waarnemingen

161949 / 404063

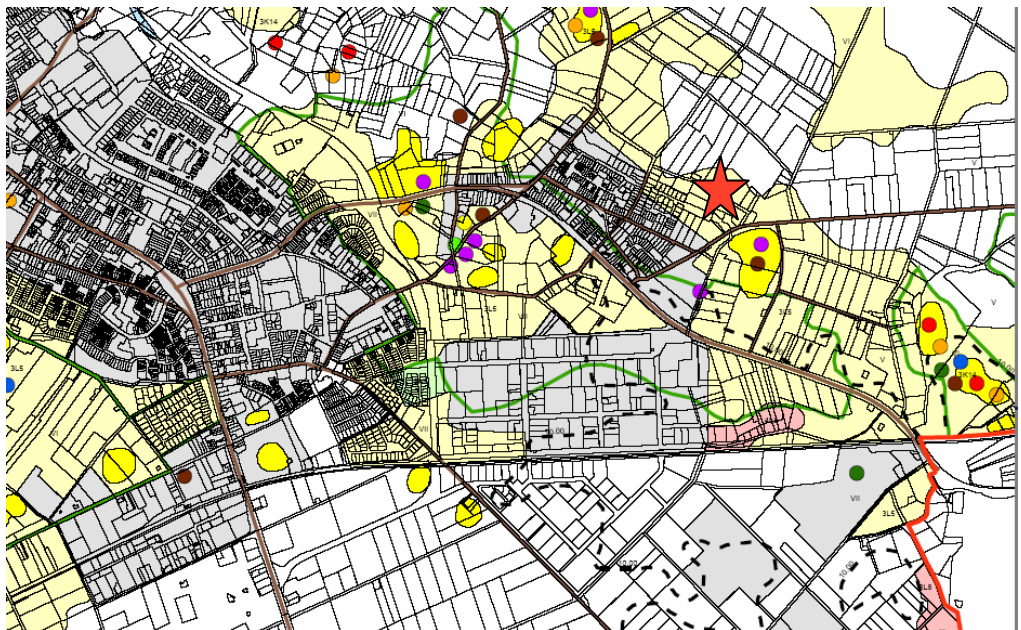

160114 / 402228

Figuur 10: IKAW en archeologische waarnemingen. Het plangebied is weergegeven in rood. (Bron: Archis2). Legenda: geel representeert een lage archeologische trefkans, licht roze representeert een middelhoge trefkans, roze representeert een hoge trefkans. De waarnemingen zijn aangegeven met een cijfer.

Figuur 11: Archeologische Waardenkaart Schijndel. De rode kleur staat voor een terrein van hoge indicatieve archeologische waarde. De oranje kleur staat voor een terrein van middelhoge indicatieve waarde. Grijs staat voor niet gekarteerde gebieden (archeologische waarde onbekend). Het plangebied is bij benadering weergegeven met de ster

Figuur 12: Archeologische Kaart Schijndel. De beige kleur staat voor een dekzand. De grijze kleur staat voor niet gekarteerde gebieden (archeologische waarden onbekend). De gele kleur staat voor dekzandkopjes. De rode puntjes staan voor vondsten uit de Nieuwe Steentijd, de oranje puntjes staan voor vondsten uit de Midden Steentijd, de blauwe puntjes staan voor vondsten uit de Middeleeuwen van ca. 1000 tot 1400, de bruine puntjes staan voor vondsten uit de Late Middeleeuwen + Nieuwe tijd en de paarse puntjes staan voor oude gebouwen die nu weg zijn. Het plangebied is bij benadering weergegeven met de ster.

4.4

BESTAANDE BEBOUWING EN GEPLANDE NIEUWBOUW

Het plangebied is grotendeels onbebouwd en is in gebruik als akker en landbouwgebied. De geplande nieuwbouw bestaat uit de bouw van 70 woningen op het centrale deel. Het betreft sociale woningen, middeldure en dure koopwoningen. Tevens zullen hier parkeerplaatsen aangelegd worden. In de uitbreidingszones ten noorden van het centrale deel zal mogelijk een waterretentiebekken worden aangelegd. Tevens zullen op twee andere zones aan Broekkant een nieuwe woning gebouwd worden.

Figuur 13: Globale Stedenbouwkundige schets van het plangebied. (Bron: Novaform).

4.5

ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Het plangebied heeft een middelhoge verwachting voor het aantreffen van sporen uit de Prehistorie tot en met de Middeleeuwen. Deze verwachting is gebaseerd op de ligging van het plangebied op de rand van een dekzand en de laaggelegen zone nabij kalkloze verspoelde zandgronden. Deze verwachting wordt ondersteund door de Archeologische Waardenkaart Schijndel.

5 Conclusie & advies

Op basis van de landschapsontwikkeling geldt voor het plangebied Wijbosch te Schijndel een middelhoge archeologische verwachting voor het aantreffen van sporen uit de periodes Prehistorie tot en met de Middeleeuwen. Deze verwachting is gebaseerd op de ligging van het plangebied op de rand van natte broekgebieden en dekzandwelingen van kalklozen zandgronden en essen. Deze verwachting wordt ondersteund door de Archeologische Waardenkaart Schijndel.

Gezien de middelhoge kans op het aantreffen van archeologische sporen, adviseert ArcheoLogic om in het plangebied nader onderzoek te verrichten in de vorm van een booronderzoek voor de verdere vaststelling van de archeologische waarden.

6 Bronnen en literatuur

Archeologische Waardenkaart Schijndel. Heemkundekring Schijndel.

Archeologische Kaart Schijndel. Heemkundekring Schijndel

Berendsen, H.J.A. 2005. *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's.* Assen.

Hendrik Verhees kaart uit de 18^e eeuw. Heemkundekring Schijndel.

Tiendkaart uit 1757. Heemkundekring Schijndel

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2009. *ARCHIS2.* Amersfoort.

Websites

<http://www.watwaswaar.nl>

<http://brabant.esrinl.com/chw>

<http://www.heemkundekringschijndel.nl/>

7

Bijlage: tabel archeologische periodes

<i>Periode</i>	<i>Datering</i>
Midden en laat Paleolithicum (oude steentijd)	250.000 – 9.000
Mesolithicum (midden steentijd)	9.000 – 4.500
Neolithicum (jonge steentijd)	4.500 – 2.100
Bronstijd	2.000 – 800
IJzertijd	800 – 12 v. Chr.
Romeinse tijd	12 v. Chr. – 500 n. Chr.
Vroege middeleeuwen	500 – 1.000
Volle (Hoge) middeleeuwen	1.000 – 1.250
Late middeleeuwen	1.250 – 1.500
Nieuwe tijd	1.500 - heden

COLOFON

Opdrachtgever:	Novaform Vastgoedontwikkelaars
Contactpersoon Opdrachtgever:	dhr. P. van den Heuvel
Contactpersoon AL:	mevr. L. Janssen
Auteur:	mevr. L. Janssen / mevr. L. Radix
Autorisatie:	mevr. A. van Dijk / mevr. L. Janssen
Datum:	17 maart 2010
AL Project:	1273

Sleutelwoorden ArcheoLogic Noord-Brabant, Schijndel, Wijbosch, Bureauonderzoek Novaform Vastgoedontwikkelaars, middel hoge verwachting
